

Asia: VN/34515/2024

Kommentointipyyntö: Sivistyksestä suunta Suomelle - Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuoteen 2040

1. Suomi on sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijä.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tieteentekijät kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Tavoite ”Suomi on sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijä” on oikeansuuntainen ja kiitämme siitä, että visiossa on huomioitu sivistys, demokratia ja tieteen vapaus. Nykyisin muotoiltuna sivistykselliset ym. tavoitteet tuntuvat kuitenkin jäävän irrallisiksi ja erilleen, hieman juhlapuhetyylisesti, muista ”konkreettisista” ja laskennallisista tavoitteista. Todellisuudessa korkeakoulutuksen ja tutkimuksen perusarvot ovat erottamaton osa muita tavoitteita, kuten työelämätaivoitteita. Visiota voisikin olla vielä hyvä verrata Eurooppalaisen korkeakoulutusalueen (EHEA) muotoilemiin korkeakoulutuksen perusarvoihin, joita ovat akateeminen vapaus, institutionaalinen autonomia, opiskelijoiden ja henkilöstön osallistuminen/osallistaminen korkeakoulujen hallintoon, akateeminen integriteetti/eettisyys, julkinen vastuu korkeakoulutuksesta, sekä korkeakoulutuksen yhteiskunnallinen vastuu/vastuullisuus.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpiteissä ei huomioida lainkaan sitä, että Suomessa yksi merkittävin uhka akateemiselle ja tieteen vapaudelle koetaan olevan jatkuvassa tutkimusrahoituksen hakemisessa ja kilpailussa, sekä tieteellisen toiminnan perustumisesta lyhytaikaiselle projektityölle. Jatkuvan poliittis-taloudellisen

ohjauksen sekä entisestään korostuvan hyötyajattelun koetaan esim. TJNK:n selvityksen Akateemisen vapauden tila Suomessa (2026) mukaan heikentävän tieteen vapautta ja tutkijan mahdollisuuksia valita tutkimusaiheitaan.

Toimenpiteissä tulisi korostaa tutkitun tiedon hyödyntämistä akateemisen vapauden tilan määrittelyssä sekä mahdollisten lainsäädännöllisten muutosten valmistelussa.

Toimenpiteissä jää epäselväksi, millaisista akateemisen vapauden haasteista puhutaan: korkeakoulu- ja tiedeyhteisön sisältä nousevista, vai ulkoisista haasteista, esim. maalittaminen. Monet esitetyistä toimenpidesuosituksista on kohdennettu korkeakoulujen tehtäviksi. Erilaisia tieteen vapauden uhkia tulee kuitenkin purkaa ja torjua myös laajemmin yhteiskunnassa. Kaikki varteenotettavat, mahdolliset lainsäädännölliset uudistukset, kuten maalittamisen kriminalisointi, eivät kuulu OKM:n hallinnonalaan, vaan edellyttäisivät toimia ja yhteistyötä muiden alojen, kuten oikeusministeriön hallinnonalan kanssa.

2. Koulutus kuuluu kaikille ja mahdollisuuksia lisätään erityisesti nuorille.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Kiitämme siitä, että visiossa annetaan lupaus maksuttomasta korkeakoulutuksesta. Tämä on tärkeää koulutuksen saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden kannalta. Muutoinkin nuoria koskevat huomiot tavoitteen määrittelyssä ovat oikeansuuntaisia, kun taas jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittämisen näkökulma on tavoitteessa hyvin suppea ja yksipuolinen työelämän näkökulma. Jatkuva oppiminen on kiinteästi yhteydessä sivistykseen ja elinikäiseen mahdollisuuteen kehittää osaamistaan. Jatkuva oppiminen tulisi nähdä laajasti sivistyksen, työllistymisen ja osaamisen kehittämisen näkökulmista: jatkuva oppiminen tukee yksilöitä, yhteiskuntaa ja työmarkkinoita monin eri tavoin. Jatkuvan oppimisen rahoitus on turvattava, eli tarvitaan uudenlainen muoto ja ratkaisu poistuneelle aikuiskoulutustuelle.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Tieteentekijät haluavat panostaa koulutukseen ja sen myötä tulevaan osaamisen laatuun ja sisältöön. Määrälliset tavoitteet eivät ole pääasia. Olemme huolissamme siitä, että määrällinen (60 %) tutkintotavoite yhdistettynä niukkeneviin resursseihin johtaa koulutuksen laadun ja todellisen osaamistason heikkenemiseen. Huomautamme, että määrälliset tavoitteet yhdistettynä niukkoihin aika- ja taloudellisiin resursseihin heikentävät koko korkeakoulu-yhteisön – opiskelijoiden ja henkilöstön – hyvinvointia. Määrällisen tavoitteen rinnalla tulisi huomioida myös korkeakoulutettujen työllistyminen osaamistaan ja koulutustasoaan vastaaviin tehtäviin:

tutkintotavoitetta tulisi arvioida ja päivittää toteutuneen työllistymisen perusteella. Työmarkkinoiden tarpeiden ohella on turvattava myös laaja-alainen osaaminen sekä koulutuksen sivistykselliset tarpeet ja mahdollisuudet.

Katsomme, että koulutustasoa voitaisiin nostaa nykyisestä panostamalla enemmän opintojen läpäisyasteen parantamiseen, sisäänoton ja aloituspaikkojen lisäämisen ohella. Samaan aikaan toteamme, että on tärkeää, että korkeakoulutuksen yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta kehitetään niin, että korkeakoulutukseen voidaan hakeutua erilaisista taustoista. Korkeakoulutuksen saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta takaavat parhaiten korkeakoulutuksen maksuttomuus sekä koko suomalaisesta koulutusketjusta huolehtiminen niin, että alemmilla koulutusasteilla voidaan saavuttaa tarvittavat edellytykset ja valmiudet siirtyä korkeakoulutukseen.

Tekoälyhuomio ”Korkeakoulut hyödyntävät hallinnossaan ja lakisääteisessä toiminnassaan tekoälyä rohkeasti ja vastuullisesti yhteisiin periaatteisiin nojaten” on kummallinen ja hyvin vajavainen näkökulma tekoälyn roolista tulevaisuuden korkeakoulutuksessa.

Toimenpidesuositukset etenkin väliotsikon ”Koulutustarjonta vastaa tulevaisuuden osaamistarpeisiin” alla ovat vaikeaselkoisia. Luettavuutta ja ymmärrettävyyttä läpi dokumentin voisi auttaa se, että teksti kirjoitettaisiin lyhyempiä lauseita käyttäen.

Jatkuvan oppimisen näkökulma on todella suppea korostaen vain työelämän/työnantajien kanssa tapahtuvaa täydennyskoulutusta ja osaamisen kehittämistä. Jatkuvan oppimisen tarpeita ja tilanteita on paljon muitakin kuin yhden työnantajan mahdollisuuksien piirissä tapahtuva osaamisen kehittäminen. Näin ollen jatkuvan oppimisen muodot ja tavoitteet tulisi huomioida visiossa paljon nykyistä monipuolisemmin.

Ehdotamme s. 8 toimenpiteen täydentämistä: ”Uudistetaan jatkuvan oppimisen rahoitus ja ohjaus” (jatketaan/täydennetään) ”... niin, että jatkuvan oppimisen mahdollisuudet turvataan elämän ja uran eri vaiheissa sivistyskäsityksen mukaisesti.” ja ko. toimenpiteen loppuun täydennyksenä: ”Varmistetaan Digivision käytännön toteuttaminen ja korkeakoulujen yhteistyö.”

Visiossa tohtorikoulutuksen piirissä olevat väitöskirjatutkijat nähdään läpi dokumentin opiskelijoina, ei tutkijoina tai ammattilaisina. Mielestämme tämä on väärä lähestymistapa ja ristiriidassa toimenpidesuosituksen ”Parannetaan korkeakoulutuksen ja työelämän yhteyksiä, jotta korkeakoulutettujen työllistyminen helpottuu” kanssa. Tohtorikoulutus on eurooppalaisittain katsottuna tutkijakoulutusta, jossa yhdistyy koulutus/opinnot ja ammattimainen tutkimustyö. Eurooppalaisten suositusten (ks. esim. Salzburgin suositukset 2005, Tutkijoiden eurooppalainen peruskirja 2005/2023 jne.) mukaan tohtorikoulutuksessa tutkinnon suorittaminen perustuu itsenäiselle tutkimustyölle, mikä tekee tohtorikoulutuksesta perustavanlaatuisesti erilaista verrattuna muihin korkeakouluasteisiin. Vision olisi syytä tunnistaa tämä näkökulma ja luoda näkymä tohtorikoulutukselle, joka tunnistaa väitöskirjatyon merkityksen itsenäisenä – vaikkakin ohjauksen alaisena – tutkimustoimintana ja tutkijanuran ensimmäisenä vaiheena. Tutkijanura ei ala tohtorintutkinnon jälkeen, vaan jatko-opinto-oikeuden alkamisesta. Näin ollen tohtorikoulutusta tulisi ensisijaisesti kehittää sellaisin toimenpitein ja näkökulmin, jotka vahvistavat tukijanuran ammattimaisuutta ja vetovoimaa väitöskirjatutkimuksesta lähtien.

Tieteentekijät vastustaa tohtorintutkinnon suoritusajan mahdollista rajaamista. Suoritusajan rajaaminen on perusteetonta niin kauan kuin Suomessa jatko-opinto-oikeus ja päätoimisen tutkimustyön rahoitus ovat toisistaan erillään. Huomautamme, että muissa Pohjoismaissa, joissa tutkintoaikaa on rajattu, väitöskirjat tehdään päätoimisissa työsuhteissa yliopistoon. Esimerkiksi

Ruotsissa väitöskirja ja tohtorintutkinto tehdään neljän vuoden työsuhteessa, jota voidaan myös pidentää, mikäli väitöskirjatutkija antaa enemmän opetusta tutkimustyönsä rinnalla. Suomessa vain harva väitöskirjatutkija saa rahoituksen kerralla koko tutkinnon suorittamisen ajaksi. Toistuva rahoituksen hakeminen sekä mahdolliset rahoituksen katkokset ja työttömyys estävät päätoimisen työskentelyn ja pidentävät tutkinnon suorittamisen aikaa. Sen lisäksi on myös muita katkoksia, erityisesti perhevapaat, jotka tulisi huomioida tutkinnon suorittamisajassa ja taata tutkijoiden tasa-arvo sekä yhdenvertainen kohtelu.

Tutkinnon suoritusajan rajaaminen toimisi myös tieteen vapautta vastaan: tiede on luovaa työtä, jonka prosessin aikana työ voi ottaa alkuperäisestä ideasta poikkeavia ja uusia suuntia. Näin ollen tutkinnon suoritusajan rajaaminen heikentäisi tutkimuksen vapautta ja tieteen laatua. Lisäksi tutkinnon suorittamiseen vaikuttavat väitöskirjatutkijasta riippumattomat syyt, kuten käsikirjoitusten vertaisarviointiin ja julkaisuun liittyvät prosessit ja niiden viemä aika.

Lisäksi on tärkeää, että tohtorintutkintoja voi jatkossakin suorittaa myös sivutoimisesti eri työuran ja elämän tilanteissa. Kokonaisuutena katsoen emme siis näe järkevänä tai mahdollisena rajata tohtorintutkinnon suoritusaikaa. Sen sijaan, mikä voisi olla järkevää, olisi luoda kansallinen määritelmä sille, millainen laajuus ja sisältö suomalaisella tohtorintutkinnolla on. Näin tehtynä määrittelyssä tulisi luoda yhtenäinen näkemys sille, millaisessa ajassa päätoimista tutkimustyötä väitöskirja katsotaan mahdolliseksi tehdä. Tällainen määritelmä on eri asia kuin tohtorintutkinnon suoritusajan rajaaminen. Määritelmä takaisi yhtenäisen ymmärryksen tohtorintutkinnon ja väitöskirjan laajuudesta ja sisällöstä, mutta ei rajaisi tutkinnon suoritusaikaa tiettyihin vuosiin.

Korostamme, että tutkinnon suoritusajan rajaaminen voisi kaventaa tieteen vapautta sekä merkittävästi heikentää tutkijoiden tasa-arvoa ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia tehdä väitöskirja ja suorittaa tohtorintutkinto. Määritelmän tulisi huomioida ensisijaisesti päätoiminen työskentely, mutta jättää myös tilaa ja mahdollisuus eri syistä tapahtuvalle sivutoimiselle väitöskirjatutkimukselle. Määritelmän tulisi riittävällä tavalla huomioida myös tieteenalakohtaiset erilaisuudet.

Olemme lausuneet tohtorintutkinnon mahdollista suoritusajan rajaamista vastaan jo 2024 seuraavasti: <https://buff.ly/nHUOEIO>

Nuorempien tutkijoiden työskentelyoloja tohtorikoulutuksen aikana ja jälkeen olemme kartoittaneet säännöllisillä kyselyillä. Vuoden 2024 kyselymme nuoremmille tutkijoille on luettavissa täällä: https://tieteentekijat.fi/assets/uploads/2024/09/Tieteentekijat_kyselynuoremmilletutkijoille_2024.pdf

YAMK-tutkintojen osalta huomioimme, että emme kannata kirjausta YAMK-tutkintojen työelämäkokemusvaateen poistamisesta. Tunnistamme tähän liittyvät kansainvälisiin opiskelijoihin liittyvät haasteet, mutta YAMK-tutkintojen vahvuutena pidettyä työelämälähtöisyyttä ei pidä murentaa. Työelämäkokemusvaade on oleellinen osa koko YAMK-tutkinnon ydintä.

3. Luovat osaajat ja kunnianhimoinen tutkimustoiminta uudistavat yhteiskuntaa.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tavoitteen muotoilussa ei olla huomioitu korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten henkilöstön näkökulmaa. Tavoitteessa olisi tärkeä huomioida henkilöstön eli tieteen tekemisen toiminnan edellytykset, jotta ”luovat osaajat” ja tutkimustoiminta voivat vaikuttavalla tavalla uudistaa yhteiskuntaa. Nyt tavoitteessa on huomioitu mm. ”korkealaatuiset tutkimusinfrastruktuurit, huippututkijat ja vetovoimaiset koulutusohjelmat” sekä määrälliset tavoitteet mm. koulutustasosta, mutta muutoin henkilöstön näkökulma ja akateemisten urien houkuttelevuuden vahvistaminen eivät tule huomioiduksi visiossa: näkökulma rajoittuu joko korkeakoulujärjestelmään tai opiskelijoihin, ikään kuin korkeakoulujen olemassa olevaa henkilöstöä ei tunnistettaisi keskeisinä TKI-toimijoina.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

T&K panostuksia on tärkeää jatkaa, mutta toivomme, että näissä huomioitaisiin nykyistä paremmin eri tieteenalojen laaja-alaisuus sekä tutkimuksen ja korkeakouluopetuksen välinen yhteys. Nykyinen T&K panostusten määritelmä on keinotekoinen eikä tunnista korkeakoulutuksen ja tutkimuksen välistä yhteyttä. Se, että T&K panostuksilla voitaisiin aidosti vahvistaa yhteiskuntamme osaamistasoa edellyttäisi, että T&K panostuksia kohdennettaisiin nykyistä enemmän suoraan korkeakouluille ja myös toimintaan, johon sisältyy opetusta ja ohjausta.

Tohtori-/tutkijakoulutusta koskeva suositus korostaa jälleen kerran tohtorikoulutuksen ja väitöskirjatutkimuksen ”opiskelijuutta”, eikä huomioi mitenkään tutkijanuran ammattimaisuutta väitöskirjatutkijan uravaiheessa. Korostamme, että tohtoripilotin kokemuksia voidaan hyödyntää vain osittain, sillä se ei nykyisin koske ei huomioi riittävästi kaikkia tieteenaloja ja erilaisia tapoja tehdä tutkimusta. Tohtoripilotin malli esim. kolmen vuoden tavoitteesta ja yhdenmukaistetusta etenemisestä voi toimia aloilla ja tutkimusaiheissa, joissa esim. tutkimusaineisto on jo valmiiksi olemassa. Aloilla ja aiheissa, joissa tutkimusaineiston kerääminen on osa tutkimustyötä ja väitöskirjan prosessia, on suorastaan mahdotonta toteuttaa suurta osaa pilotin toimintatapoja tai aikatavoitteita. Pilotia ei tulisikaan ottaa lähtökohdaksi kaikelle tohtorikoulutuksen kehittämiseksi ilman näiden reunaehtojen huomioimista. Pilotin tulokset, vaikuttavuus ja rajoitteet tulisi huomioida ja arvioida syvällisesti ennen kuin sitä käytetään mallina tohtorikoulutuksen kehittämiseksi.

Tohtorikoulutusta ei voida merkittävästi laajentaa ilman, että myös akateemisella uralla on riittävästi tulevaisuuden työpaikkoja ja uranäkymiä nuoremmille tutkijoille. Tieteen tekijöiden kyselyiden nuoremmille tutkijoille (viimeisin vuodelta 2024) perusteella suurin osa nuoremmista tutkijoista toivoo ensisijaisesti työllistyvänsä joko korkeakouluihin tai julkiselle sektorille.

Jos tavoitteena on, että yhä suurempi osa tohtoreista siirtyy yksityisen sektorin TKI-tehtäviin, niin tohtorikoulutuksen mahdollista laajentamista on suhteutettava siihen, että tällaista työllistymistä todella tapahtuu.

Kansainvälistymisen osalta korkeakoulujen toimet keskittyvät jälleen kansainvälisiin opiskelijoihin, ei kansainväliseen henkilöstöön mukaan lukien kansainvälistäustaiset väitöskirjatutkijat. Suomen veto- ja pitovoiman vahvistamisessa tulisi toimenpidetasolla huomioida myös kv-henkilöstö väitöskirjatutkijoista alkaen. Visiossa voitaisiin myös huomioida nykyistä paremmin

maahanmuuttopoliittiset valtion toimet sekä kansainvälistymisen tavoitteet, mutta poliittisen ilmapiirin johdosta tätä ei kenties haluta tehdä, mikä jättää kansainvälistymisen roolin ja siihen kohdistuvat tavoitteet vision osalta suurelta osin epäselviksi. Kestävän kansainvälistymisen osalta toivomme, että visioon kirjattaisiin nykyistä vahvemmin tahtotila siitä, että nykyistä useampi kansainvälinen Suomessa tutkinnon suorittanut jäisi ja työllistyisi Suomeen.

Kansainvälistyminen Suomesta maailmalle on myös tärkeää, mutta korostamme, että kansainvälisen liikkuvuuden tulee perustua mahdollisuuksiin, ei paktoon. Tämä koskee niin opiskelijoita kuin henkilöstöä.

Huomiona toimenpiteeseen ”Valtioneuvoston tasolla yhdenmukaistetaan vastuullista kansainvälisyyttä ja tutkimuksen turvallisuutta koskevat politiikat ja käytännöt tutkimusta tekeville toimijoille:” tämän tulisi olla yhteisöllinen toimi, jossa aidosti kuullaan myös korkeakouluja ja tiedeyhteisöä laajalti, ettei käy niin, että tutkimuksen turvallisuutta ja sitä koskevia käytänteitä yhdenmukaistetaan tavalla, joka rajaa ja heikentää epäsuotuisalla tavalla tieteen vapautta.

Pienempänä huomiona, toimenpidesuositus ”Hyödynnetään suurteholaskennan ja datanhallinnan tutkimusinfrastruktuuriympäristöihin tehdyt T&K-lisärahoituspanostukset, jotta Suomi voi vahvistaa asemaansa datavetoisen tieteen eurooppalaisena edelläkävijänä” on kummallinen. Aivan kuin vaihtoehtona olisi, että panostuksia ei hyödynnettäisi?

4. Rohkea uudistuminen rakentaa tulevaisuuden osaamista: korkeakoulujen erikoistuminen ja yhteistyö vahvistuvat.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tieteentekijät kannattaa duaalimallin jatkoa, mutta niin, että korkeakoulujen välistä yhteistyötä mahdollistetaan ja siihen kannustetaan. Tämä yhteistyö voi olla sekä saman sektorin sisällä (YO/AMK) tai sektoreiden välillä tapahtuvaa. Suurin este ja ongelma aidolle korkeakoulujen väliselle yhteistyölle on korkeakoulujen nykyiset rahoitusmallit, jotka korostavat korkeakoulujen keskinäistä kilpailua samoista tuloksista, eivätkä kannusta yhteistyöhön.

Visiossa tavoitteen muotoilu jättää hyvin pitkälti auki ja määrittelemättömäksi sen, mihin suuntaan korkeakoulujärjestelmää halutaan itse asiassa kehittää. Mitä tarkoittaa ”nykyisten vahvuuksien pohjalta”, duaalimallin jatkoa vai jotain muuta? Suurimmalta osin visio puhuu vain yhteisesti korkeakouluista häivyttämien yliopistot ja ammattikorkeakoulut. Onko tämä tietoista häivyttämistä ja epäselvyyden lisäämistä, miten korkeakoulujärjestelmää nähdään kehitettävän? Tuntuu kuin visiossa jätettäisiin ”kaikki auki” niin, että jatkossa meillä voi olla hyvin erityyppisiä korkeakouluja. Onko tämä tarkoituksellinen ja tietoinen valinta?

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Koska tavoite on epäselvä, myös toimenpide ”OKM käynnistää korkeakoulujärjestelmän uudistamistyön vision tavoitteiden saavuttamiseksi” on sitä. Epäselväksi jää, minkä suuntaista uudistamista tällä tarkoitetaan. Tieteentekijöissä toivomme, että korkeakoulujen rahoitusmalleja uudistettaisiin tavalla, joka mahdollistaisi nykyistä paremmin korkeakoulujen välisen yhteistyön niille mielekkäissä kokonaisuuksissa ja tavoilla. Uudistaminen ei siis tulisi olla OKM-vetoista, vaan kentältä ja käytännön tarpeista nousevaa. Yhteistyölle tulisi olla muitakin motiiveja ja aidosti sisällöllisiä ja laadullisia tavoitteita kuin resurssien niukkuus ja suuruuden ekonomian tavoittelu.

Toimenpiteessä ”Uudistetaan korkeakoulukeksintöjä koskeva sääntely.” tulisi huomioida, että korkeakoulut harvoin tekevät keksintöjä, vaan ihmiset tekevät. Tämä on jälleen konkreettinen esimerkki siitä, miten vision näkökulma ja muotoilut ovat rajoittuneet koskemaan vain korkeakouluja (ja jossain määrin opiskelijoita) eikä huomioi korkeakoulujen henkilöstöä tai ihmisiä ylipäätään. Mahdollisessa uudessa sääntelyssä tulee huomioida tekijänoikeudet.

Toimenpiteeseen s. 14: ”OKM käynnistää työn, jossa muodostetaan yhteinen kokonaiskuva korkeakoulujen digitaalisista palveluista, tietojärjestelmistä ja niitä ohjaavista periaatteista. Työn tavoitteena on sopia selkeät roolit, vastuut ja yhteinen etenemismalli siitä, miten näitä palveluita kehitetään ja miten ne toimivat saumattomasti yhdessä koko korkeakoulukentän tarpeisiin.” ehdotamme jatkettavaksi: ”... Avoimen tieteen digitaaliset palvelut ja tietojärjestelmät koordinoidaan Tieteellisten seurain valtuuskunnan kautta. Varmistetaan avoimen ja vastuullisen tieteen rahoitus tavalla, joka turvaa myös kotimaisten julkaisujen aseman ja toimintaedellytykset.”

EU-allianssien hyödyntäminen ja kehittäminen tulisi mainita selkeämmin. Näissä suomalaisten korkeakoulujen osallistumista haastaa yhteentoimivuus, jota voisi ja tulisi ratkoa digitaalisin ratkaisuin. Ehdotamme tähän liittyen uutta toimenpidesuosittelusta: ”Digivision mukaisesti digitaalisia ratkaisuja ja infrastruktuuria hyödyntäen varmistetaan korkeakoulujemme yhteentoimivuus EU-allianssien kanssa. Korkeakoulut yhdessä julkisen sektorin kanssa ratkaisevat suvereniteettiongelmia ja riippuvaisuuksia ei-eurooppalaisista järjestelmistä.”

5. Kohti kasvua: korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus monipuolistuu.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Muun muassa tämä tavoite voitaisiin muotoilla vahvemmin EHEA:n perusarvon ”julkinen vastuu korkeakoulutuksesta” (public responsibility for higher education) kautta siten, että tunnistettaisiin keskeisenä arvona periaatteena se, että suomalainen korkeakoulujärjestelmä perustuu pääosin julkiseen rahoitukseen. Tämä on paitsi arvovalinta niin myös tae sille, että meillä on jatkossakin laaja-alaista korkeakoulutusta ja tutkimusta, joka ei hae vain välitöntä kaupallista hyötyä.

Tieteentekijöiden vahva näkemys on, että korkeakoulujen rahoitusmalleja tulee uudistaa ja tervehdyttää tavalla, jossa puretaan rahoitusmallien tulos- ja indikaattoriohjausta ja vahvistetaan vakauttavan perusrahoituksen osuutta. Tämä kunnioittaa korkeakoulujen autonomiaa ja kannustaa profiloitumista. Edellytyksenä on luottamuksen lisääminen siihen, että korkeakoulut kykenevät ohjaamaan ja kehittämään toimintaansa kohti omia vahvuuksiaan laadukkaasti ja vaikuttavalla tavalla.

Muut rahoituslähteet tulisi nähdä ensisijaisesti tutkimusyhteistyön kautta. Kaikki tutkimus ei tee eikä tarvitse tehdä esim. yritysyritys yhteistyötä. Näin ollen on julkinen tehtävä ja arvovalinta taata riittävä rahoitus riippumattomalle perustutkimukselle sekä tutkimukseen perustuvalla korkeakoulutukselle. Sen rinnalla voidaan kehittää ja kannustaa TKI-yhteistyötä yli sektorirajojen mm. korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten yhteistyönä ja yhteisellä rahoituksella, mutta on tunnistettava, että tämä ei koske eikä sen tule koskea kaikkea tutkimustoimintaa kaikilla aloilla.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Tieteentekijöiden näkökulmasta laadukas koulutus ja tutkimus edellyttävät vahvaa perusrahoitusta. On poliittinen arvovalinta taata julkisella rahoituksella riittävät resurssit koulutukselle. Jatkuvat ja nopeat muutokset korkeakoulujen rahoituksessa haittaavat niiden pitkäjänteistä toimintaa.

Korkeakoulujen henkilöstön näkökulmasta korkeakoulujen rahoitusmallit, erityisesti niiden suhteellinen lyhytjänteisyys sekä merkittävä tulosperusteisuus, ovat käytännön opetus- ja tutkimustoiminnan haasteena. Näin ollen voisi olla perusteltua, että näihin nykytilan ensisijaisiin haasteisiin pureuduttaisiin visiossa aiemmin kuin vasta aivan viimeisenä asiana.

Tarvitsemme rahoituksesta parlamentaarisen sovun ja yli vaalikausien ulottuvan suunnitelman. Korkeakoulujen perusrahoituksen vahvistaminen edellyttää sekä julkisen rahoituksen lisäystä että rahoitusmallien ei-tulosperusteisuuden vahvistamista. Vahva perusrahoitus sekä panostukset henkilöstöön ovat myös paras keino vahvistaa opetuksen ja tutkimuksen välistä yhteyttä.

Vision tavoitteiden ja toimenpidesuosituksien kokonaisuus

6. Puuttuuko vision tavoitteista ja toimenpidesuosituksien kokonaisuudesta jotain olennaista? Tulisiko jokin osa alue priorisoida tai pois-priorisoida?

Henkilöstön ja tieteentekemisen edellytysten näkökulma on kovin suppea. Toivomme, että tavoitteissa ja toimenpidesuosituksissa ehdotettaisiin aidosti toimia, jotka vahvistavat tutkijan- ja akateemisten urien vetovoimaa sekä mahdollisuuksia tehdä laadukasta ja vaikuttavaa tutkimus- ja opetustyötä. Nyt tavoitteissa korostuvat määrälliset tavoitteet, eikä visiossa luoda kuvaa siitä, että toimintaedellytykset tai resurssit olisivat vahvistumassa kohti vuotta 2040. Näin ollen visio ei ole kovin rohkaiseva tieteentekijän näkökulmasta.

Avoimen tieteen rooli on jäänyt visiossa hyvin pieneksi ja epäselväksi. On vaikea arvioida, onko tämä tarkoituksellista poisjättämistä vai eikö olla kyetty muotoilemaan visiotavoitteita avoimen tieteen näkökulmasta. Samoin tekoälyn rooli ja digitalisaation kehitys on todella heikosti tunnistettu ja käsitelty visiossa. Visiossa todetaan vain yleisesti esim. ”digitaalisen toimintaympäristön riskit” ilman selkeämpää erittelyä.

Visiossa ei huomioida rahoituksen ohjaavaa vaikutusta korkeakoulujen toimintaan. Ilman korkeakoulujen rahoituksen periaatteiden uudistamista monia vision tavoitteista on vaikea saavuttaa.

Vision kokonaisuus ja muut osiot

7. Mahdolliset kommentit vision tilannekuvaan liittyen

Tilannekuvassa on tunnistettu oikeita haasteita ja ilmiöitä. Muotoilu ”Akateeminen vapaus ja tieteen vapaus ovat Suomessa turvattuina, mutta kansainvälinen kehitys herättää huolta (s. 16)” antaa liian ruusuisen kuvan kansallisesta tilanteestamme: akateeminen vapaus edellyttää aktiivisia toimia ja turvaamista myös meillä Suomessa.

Kohtaan ”Konsernirakenteita ei ole kuitenkaan riittävässä määrin hyödynnetty (s. 18)” huomioimme, että meillä ei myöskään ole vielä kunnollista arviointia ja seurantatietoa siitä, miten erilaiset konsernirakenteet muuttavat korkeakoulujärjestelmää ja ovatko muutokset sellaisia, jotka vahvistavat opetuksen ja/tai tutkimuksen laatua ja vaikuttavuutta. Näitä tulisi arvioida ensin ennen kuin kannustetaan hyödyntämään rakenteita enempää tai laajemmin.

Tilannekuvan lopetus julkisen talouden paineista koskee ensisijaisesti nykyhetkeä ja lähivuosia, mutta vaikuttaa suhteettomankin paljon siihen, miten visiota 2040 on laadittu hyvin pessimistisestä ja resurssiniukasta näkökulmasta.

8. Miten arvioisit visiota ja sen toimenpiteitä kokonaisuutena

Visio on ilmaisultaan monin osin vailla konkretiaa ja selkeyttä. Ainoat selkeät tavoitteet liittyvät määrällisiin tavoitteisiin 60 % tutkintotavoite ja 4 % T&K-panostusten jatko. Muutoin vision tavoitteet jäävät hyvin avoimiksi, mitä ja miten tavoitellaan. Visiota tuntuu painavan ja rajoittavan liiankin paljon julkisen talouden heikko näkymä, mikä tuntuu estävän katseen kohdentamisen aidoksi visioksi kohti 2040. Visio keskittyy pääosin sellaisiin toimiin, mitä tehdään jo nyt tai voidaan tehdä aivan lähitulevaisuudessa. Uusia ideoita tai avauksia ei esitetä.

9. Muut kommentit

Tieteentekijät on laatinut oman ehdotuksensa Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visioksi 2040, johon kannustamme tutustumaan: <https://tieteentekijat.fi/edunvalvonta-ja-vaikuttaminen/tieteentekijoiden-korkeakoulutuksen-ja-tutkimuksen-visio-2040/>

Hahtela Nina
Tieteentekijöiden liitto